

Ökad jämställdhet genom en barnmånad för alla föräldrar

Bo Rothstein & Helena Stensöta (fd. Olofsdotter)

DN-Debatt 2000-11-23

Så föll frågan om arbetstidsförkortning, igen. De blev inte ens en tumme denna gång. Någon större storm i opinionen väckte detta nederlag för politiken märkligt nog inte. Kanske beror detta på att hela upplägget av diskussionen varit fel. Vem kan engagera sig för ett förslag om tolv minuters mindre arbetstid per dag? Enligt vår mening utgick hela debatten om en arbetstidsförkortning från helt felaktiga premisser. Skälet är att man inte sett arbetstiden ur ett livscykelperspektiv och därmed inte heller uppmärksammat orättvisorna i den arbetstidsförskjutning som faktiskt genomförts under den senaste trettioårsperioden.

Om vi mera generellt ställer frågan om när och hur mycket vi skall arbeta i livet så måste vi först konstatera att det svenska samhället under de senaste tre decennierna genomfört en mycket radikal och omfattande arbetstidsförkortning. Nämligen att vi har sänkt den reella pensionsåldern med i genomsnitt fem år. I slutet av 1960-talet, då den "formella" pensionsåldern var 67 år, låg den genomsnittliga pensionsåldern vid 65 år.

I dagsläget är den genomsnittliga pensionsåldern knappt sextio år. Denna mycket stora förkortning av arbetstiden för den äldre arbetskraften har skett samtidigt som medellivslängden ökat kraftigt och hälsotillståndet för gruppen 60-70 år förbättrats avsevärt. Man kan säga att de fyrtilotalister som nu börjar gå i pension blivit beviljade femton års semester. Givetvis finns det många enskilda fall då en tidig pensionering är befogad, men det går inte att få ihop att en genomsnittligt allt friskare befolkning generellt skulle behöva pensioneras allt tidigare.

Alla har emellertid inte fått ta del av en välfärdsökning i form av minskad arbetstid. Under samma tid har nämligen det svenska samhället vad gäller barnfamiljerna kraftigt ökat uttaget av arbetstid. Småbarnsmammornas inträde på arbetsmarknaden under 1960- och 70-talen har kompenseras med enbart fem dagars extra semester per år, samtidigt som den stora mängden obetalt arbete för denna grupp kvarstår. Den tidsanvändningsundersökning som Statistiska centralbyrån utfört 1990/91 visar att föräldrar till barn upp till sex år lägger ned mellan tio och femton timmar mer på obetalt arbete än andra grupper.

Den totala arbetsbelastningen (betalt och obetalt) för småbarnsföräldrar har alltså ökat kraftigt under de senaste tre decennierna. Samtidigt har vi genomfört en mycket radikal och kostsam sänkning av arbetstiden under den senare del i livet då kraven på att göra yrkeskarriär eller ta hand om barn är små eller obefintliga.

Den kraftiga ökning av barn med allvarliga socio-psykologiska problem som kan iakttas under de senaste decennierna skall ses i ljuset av den ökande belastning som samhället lagt på barnfamiljernas tid. Ett flertal såväl svenska som internationella studier visar att antalet barn och ungdomar med allvarliga socio-psykologiska problem ökat under denna tid.

Detta problem måste enligt vår mening ses som en grundläggande samhälls- och civilisationskritik. Hur man än räknar har nämligen det svenska samhället aldrig materiellt varit så rikt som nu och likväl "producerar" vi allt fler barn och ungdomar som upplever och diagnosticerats med svåra problem.

Även om vi inte nu kan belägga ett samband är det svårt att tro att denna dystra utveckling inte skulle ha något att göra med den kraftigt ökade belastning vad gäller tidens bruk som samhället utsatt små- och skolbarnsföräldrar för. Rimligen hänger även de minskande födelsetalen samman med denna tidsproblematik. Ställda inför uppgiften att klara de kraftigt ökande prestationskrav som ställs i arbetslivet och samtidigt skapa goda förhållanden för barnen, tvekar allt fler helt enkelt att skaffa barn. Göran Persson har nyligen utpekat de sjunkande födelsetalen till vårt allvarligaste samhällsproblem.

Intressant nog är det bland annat LO som gått i spetsen för denna märkliga syn på när i livet vi skall arbeta. LO-ledningen och organisationens ombudsmän har tagit sig rätt till pension vid 60 år. Skälet man uppger är att arbetet på LO organiserats så att man inte orkar arbeta längre. Samtidigt har organisationen kraftigt motsatt sig varje form av sänkning av arbetstiden just för småbarnsföräldrar. På DN-Debatt 19/11 kräver LO:s ordförande i stället ett ökat arbetsuttag från barnfamiljerna!

Därmed kan man säga att LO som organisation för den egna arbetskraften skapat en situation som sliter ut personer i förtid samtidigt som man inte tagit någon hänsyn alls till när i livet det obetalda arbetet med att sköta om barn förekommer. De socialdemokratiska kvinnorna gav 1973 upp idén om förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar till förmån för LO:s linje om längre semester. Med vetskap om hur markservicen under semestern är

fördelad mellan män och kvinnor kan man lite hårdtaget säga att man lät småbarnsmammorna, som ofta arbetar deltid, betala ett par extra lediga veckor i sommarstugan för män med full markservice.

Alla behöver inte förkortad arbetstid av det enkla skälet att kraven på vår tid är väldigt olika. Ett rättvise- och jämställdhetsperspektiv måste ta hänsyn till de krav som faktiskt ställs på bruket av vår tid. Ett förslag vore därför att nu ge hela utrymmet för en arbetstidsförkortning till små- och skolbarnsföräldrar i form av en månads extra semester per år för vardera föräldern oavsett hur många barn man har. Låt oss kalla detta för den allmänna barnmånaden i analogi med det allmänna barnbidraget.

Det vanligaste argumentet mot riktade reformer som ger just små- och skolbarnsföräldrar möjlighet till minskad arbetstid är att det skulle resultera i en så kallad kvinnofälla, det vill säga att det skulle befästa traditionella ojämlika förhållanden där kvinnorna tar huvuddelen av ansvaret för barnen.

Anledningen till att främst kvinnor drivit just frågan om 6-timmarsdag för alla är att man menat att varje frivillig arbetstidsförkortning för småbarnsföräldrar utnyttjas mer av kvinnor. Kvinnor förlorar därmed ekonomiskt och karriärmässigt och i förlängningen maktmässigt, till dem som inte axlar motsvarande omsorgsansvar. Denna analys kan säkert vara riktig.

Vårt förslag kan inte betraktas som en kvinnofälla och det av tre skäl:

För det första är den ett bättre alternativ än dagens reglering. Vi skulle vilja hävda att varje arbetstidsförkortning är en jämställdhetsreform genom att den påverkar förhållandet mellan betalt och obetalt arbete, men att denna aspekt inte alls lyst igenom i debatten. En barnmånad till småbarnsföräldrar bör därför jämföras med reformer som föräldraförsäkringen och då ter den sig mindre som en kvinnofälla och mer som en reform för ökad jämställdhet just för att denna månad ges till både mammor och pappor.

Vi tror att män kommer att vara mer villiga att utnyttja en barnmånad än den frivilliga möjligheten till sänkt dagligarbetstid. Det kan rent psykologiskt vara svårare att säga ja till en icke-obligatorisk 6-timmarsdag för småbarnsföräldrar än att säga nej till en barnmånad. Dessutom brukar en orsak till att män inte i större utsträckning går ned i arbetstid eller utnyttjar föräldraförsäkring sägas vara att familjen förlorar för mycket pengar på det. Det argumentet bortfaller också i vårt förslag

eftersom semester tas ut med 100 procents lön.

För det andra är det många som skulle få ta del av barnmånaden. Knappt en miljon kvinnor har barn under 15 år. Om vi utgår från att vart och ett av dessa barn i genomsnitt har 1,7 syskon och sedan multiplicerar med två för att få med fäderna får vi cirka 1 175 000 personer som skulle få en barnmånad. Det ska jämföras med de 4 miljoner som räknas till arbetskraften. Om en extra semestermånad inverkar negativt på karriären så drabbar det därför så många att det knappast blir en grund för diskriminering.

För det tredje gällde den gamla trätöfrågan mellan könen vad gäller sänkt arbetstid om den skulle tas ut sammanhängande eller dagligen. LO ville i större utsträckning ha förlängd semester, medan s-kvinnorna prioriterade daglig arbetstidsförkortning. Vårt förslag ger individuell frihet att bestämma hur arbetstidsförkortningen ska tas ut. Men det finns också ett ökat behov hos inte minst barn av att just få fler lediga veckor på sommaren tillsammans med föräldrarna. Många barn upplever tiden mellan att skolan slutat och föräldrarnas semester börjar som särskilt besvärlig.

I ett samhälle som befinner sig i högkonjunktur, där vi anser oss ha råd med en arbetstidsförkortning och där samtidigt stressen - för vuxna, men framför allt för barn - dagligen sätter djupa spår borde det vara självklart att diskutera arbetstidsförkortningar ur ett rättviseperspektiv. I dag drar barn och små- och skolbarnsföräldrar det kortaste strået.